

змістом. “Стів Джобс” американського письменника аж ніяк не відповідає принципам вікторіанської біографії, оскільки містить чимало епізодів, що жодним чином не відповідають її канонам: показати головного героя лише в позитивному плані, оминувши всі негативні прояви його життя та діяльності.

С. Джобс в У. Айзексона постає як геніальна людина, що триумфально рухається вперед, незважаючи на численні перешкоди, досягаючи поставленої мети. Автор не приховує жодного з негативних проявів у біографії головного героя. Його твір базується на документах і фактах. Художній домисел і вимисел вкрай мінімізовані. Звернення до постмодерністських практик будови документального твору роблять “Стіва Джобса” У. Айзексона цілком сучасним, що відповідає принципам розвитку документалістики початку XXI ст. На створення біографії цього геніального менеджера помітний вплив мали також глобалізаційні потяги. Все це потребує подальшого ретельного осмислення літературознавцями й наполегливого вивчення.

Стаття є фрагментом монографічного дослідження, присвяченого впливу глобалізаційних процесів на новітню документалістику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айзексон У. Стів Джобс / Уолтер Айзексон ; пер. с англ. Д. Горяниной, Ю. Полещук, А. Цырульниковой, А. Чередниченко. – М. : Астрель : CORPUS, 2012. – 688 с.

REFERENCES

1. Aizekson, U. (2012), Stiv Dzhobs [Steve Jobs], Translated by Gorianina D., Poleshchuk Ju., Tsyrunnikova A., Cherednichenko A., Astrel, CORPUS, Moskow, Russia.

УДК 821.161.2 – 1.09

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ГЕРОЇКИ КОЗАЦТВА У ЗБІРЦІ М. ЧХАНА «ЛЕГЕНДИ ПРО КОЗАКІВ»

Головченко А.С., аспірант

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
пр-т Гагаріна, 72, м. Дніпропетровськ, Україна*

alena-golovchenko@mail.ua

У статті розглядаються поезії збірки “Легенди про козаків” М. Чхана, присвячені темі козаччини. З’ясовуються поетичні засоби в розкритті героїки козацької доби, акцентується увага на художніх образах історичних осіб, топонімах козацького краю як свідків історичних подій.

Ключові слова: козак, Україна, історія, поезія, образ.

СПЕЦИФИКА ВОССОЗДАНИЯ ГЕРОИКИ КАЗАЧЕСТВА В СБОРНИКЕ М. ЧХАНА «ЛЕГЕНДЫ О КАЗАКАХ»

Головченко А.С.

*Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара,
пр-т Гагарина, 72, г. Днепропетровск, Украина*

В статье рассматриваются стихотворения сборника М. Чхана “Легенды о казаках”, посвященные теме казачества. Определяются поэтические приёмы в раскрытии героики эпохи казачества, акцентируется внимание на художественных образах исторических личностей, топонимах края казаков как свидетелей исторических событий.

Ключевые слова: казак, Украина, история, поэзия, образ.

THE SPECIFICITY OF THE COSSACK HEROICS RECONSTRUCTION IN THE M. CHKHAN COLLECTION «THE LEGENDS ABOUT THE COSSACKS»

Golovchenko A.S.

*Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar,
Haharina avenue, 72, Dnipropetrovsk, Ukraine*

Among Cossack chroniclers there takes an honourable place our countryman a poet M. Chkhan. M. Chkhan is one of the most remarkable poets of Pridneprovya in 1960–1970-s. He belonged to the “sixtiers” generation. Despite the abundant creative heritage of this talented artist of word the works of M. Chkhan are hardly researched for today. In his poems the author concerns different problems but it is important to notice that the works devoted to the Cossack theme take a considerable stand. In the view of this the article investigates the poetry of Chkhan’s collection “The Legends about the Cossacks” which consists of the Cossack theme poems and represents poet’s historical and philosophical reflections. The study analyses the poetical works of the book, highlights the artistic peculiarities and the main characters.

The Cossack theme has a long history beginning in the folklore songs, the Cossack chronicles. There are many Ukrainian writers and poets applied to the Cossack epoch, and among them is M. Chkhan. Some researchers consider the influence of the historical landscape of poet’s homeland on his deep love to the Cossacks, on his aesthetics and the style of writing which lies in the specific rhythm melody of Chkhan’s poetry.

The poems of Chkhan are full of true love to Ukraine which historical path has never been simple. The poet interprets the difficult fate of his country which lies between dangerous neighbors and the only way to survive is to fight and in such conditions the Cossacks appeared as the protectors of their native people (“the Crossroads of Torments”). Also in the artistic way the author discloses the factors of the main Cossack’s features formation by using of graduation. He writes about Cossack readiness to self-sacrifice for the sake of the brotherhood (“Sink or Swim”).

Some poems are devoted to real historical personalities. Each of such works holds the antithesis “a national hero – an enemy”, for instance Martin Nebaba – Radzivil, Kryvonis – Yarema Vyshnevetskyi, Hnat Holyi – Sava Chalyi. The poet glorifies strong Cossack spirit, courage and condemns traitors of Ukrainian people. Along with this there are poems devoted to legendary personalities as Marussya Churai (“Resurrection”), a Cossack Kryvyi Rig who made their contribution in our present (“The Horses Have Been Unchained”). There are the images of Cossack land water objects such as Dnieper, Yellow River, Bazavluk, the Black Sea in Chkhan’s poetry. The author refers to historical events happened there. Especially bright the artist represents the history of the Yellow river in on the same name poem by using play on words.

Key words: Cossack, Ukraine, history, poetry, image.

Об’єктом дослідження студії є поезії Михайла Чхана, що увійшли до збірки “Легенди про козаків” (1991), споріднені темою козаччини. Вивчення специфіки відтворення героїки козацтва у творах М. Чхана допоможе розкрити своєрідність індивідуального стилю поета, який оспівував звичаї і традиції козаків, їхню мужність і любов до рідної землі.

Серед літописців козацької слави почесне місце посідає наш земляк, поет М. Чхан, який є одним із найпомітніших поетів Придніпров’я 1960–1970-х рр. В українську літературу він увійшов у роки “хрущовської відлиги” разом із поколінням “шістдесятників”, тож у його творчості повною мірою віддзеркалились основні тенденції того часу.

Будучи старшим за віком і життєвим досвідом, він мав великий вплив на молодих літераторів. Дніпропетровський письменник В. Савченко зазначав: “Без перебільшення можна сказати, що немає на Придніпров’ї поета, на творчості якого не позначився б патріотизм, громадянська свідомість, біль М. Чхана. Він був наділений великим даром переконувати. Під його впливом патріотами ставали не лише близькі йому за духом люди, а й байдужі, і навіть супротивники” [1, с. 7].

За життя митця було видано сім поетичних збірок, серед яких “Не заходить сонце”, “Озонія”, “Куранти”, “Високе” та ін. Після виходу збірки “Грані”, програмної у творчості поета, за спогадами В. Чемериса, М. Чхана “вважали новою зіркою української національної поезії”, хоча більша частина його творчого спадку залишалася в “шухлядах” [2, с. 4].

“Шухлядні” твори письменника потребують особливої уваги, адже саме в них ключ до розуміння всієї його творчості. Наскрізним їх мотивом є тема невгасимої любові поета до України, до рідної пісні, мови, до степових лицарів – козаків. Написані протягом 1967–1976 рр., у найнесприятливіший для самого М. Чхана період, коли на його адресу лунали постійні звинувачення в “українському буржуазному націоналізмі”, поезії пройняті бунтарським настроєм, тож не дивно, що жодна з них не була подана автором до прижиттєвих збірок. За збірки “Зоря в піке” та “Легенди про козаків” (1991), надруковані після смерті, поет був удостоєний премії ім. Д. Яворницького.

Незважаючи на багату спадщину талановитого майстра слова, творчість М. Чхана на сьогодні залишається практично не опрацьованою літературознавцями. На цьому неодноразово наголошувала дослідниця й упорядник творчої спадщини письменника С. Мартинова, підкреслюючи, що значення, вага і місце цього небуденного митця в українській літературі ще не визначені до кінця [3, с. 8]. У своїх поезіях автор торкається різних проблем, проте значне місце в його творчому доробку належить поезіям, присвяченим темі козацтва та повісті “Чортомлицькі легенди” про легендарного кошового Запорозької Січі Івана Сірка.

Тож об’єктом нашого дослідження є поезії М. Чхана про козаччину, що увійшли до збірки “Легенди про козаків”, адже саме в ній сконцентровано цикл “козацьких” віршів, а також чотири оповідання незавершеної повісті “Чортомлицькі легенди”. У своєму дослідженні ми розглянемо поезії збірки як репрезентанти історіософських роздумів поета, акцентуючи на художніх особливостях і ліричних образах.

Жодне явище історії українського народу не здобуло у світі такої слави, прихильності, заслуженої популярності й романтичного висвітлення, як козаччина. Слово “козак”, їхні військові подвиги, героїзм, волелюбність, лицарство, мужність, безкорисливість і нині згадуються далеко за межами України. Дефініція “козак” увійшла у свідомість нашого народу в значенні вільна людина, народний месник, борець за православну віру, свободу, вільний від будь-яких зобов’язань перед суспільством, за винятком військової служби [4, с. 5].

Тема козацтва в українській літературі має давню традицію, вона бере початок із народних дум та пісень, що оспівували героїчні події, підносили ідею патріотизму. У них звеличувались звитяжність козаків-борців за незалежність вітчизни, їх незвичайна мужність, розум. Чимало відомостей про події козацької історії дійшло до наших днів із літописів Самовидця, Григорія Граб’янки, Самійла Величка. Героїчні та трагічні сторінки історії козаччини та нашого народу знайшли відображення у творах М. Гоголя, П. Загребельного П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, А. Чайковського, Т. Шевченка, у поезії Л. Костенко, Яра Славутича, В. Стуса та інших.

Героїка козацтва все життя цікавила і хвилювала й поета М. Чхана. Значною мірою цьому сприяв історичний ландшафт його малої батьківщини: річка Кам’янка, на берегах якої пройшло дитинство, – права притока “грізного” Базавлуку, кожен берег якої “битвами пропах”. Незвичний ландшафт “виліпив” удачу письменника, заклав основи його характеру, вплинув на естетику та манеру письма митця, що “полягає в особливій ритмомелодії його віршів: розлогій, наспівній, як степове безмежжя, і, водночас, внутрішньо напруженій, як музика кам’яньських водоспадів. Саме на рівні оцих ритмів і відбуваються просторово-індивідуумні взаємини М. Чхана з топосом його малої батьківщини, психічно-ментальні особливості якої віддзеркалив художній світ його поезій” [5, с. 123], – відзначала С. Мартинова.

Твори М. Чхана пронизані мотивами синівської любові до рідного краю, до України-неньки. Збірка “Легенди про козаків” відкривається поезією “Роздоріжжя мук”, що задає

тон усій книзі. У ній поет осмислив долю рідної землі, образно змалював ті непроті умови, у яких протягом усієї історії мусила виживати Україна:

На чотирьох вітрах лютує роздоріжжя,
 Неначе розпина на чотирьох хрестах:
 Не докатує пан, так злий кримчак доріже,
 Там шляхтич насада, там турок смерть простяг [6, с. 28].

Роздоріжжя мук – це доля України, яка одвічно змагалася за право на власне існування, і духовне, і фізичне. Ще за часів Київської Русі через наші землі пролягав шлях “із варяг у греки”; українські степи здавна були історичною ареною, через яку проходили різні племена й народи від скіфів і готів до навали татаро-монголів. Пізніше степовими просторами роз’їжджали у своїх кривавих набігах турецько-татарські орди. Проте постійна загроза з півдня була не єдиною і не найгіршою. Найбільших утисків український народ зазнавав від учорашніх братів-слов’ян – польської шляхти із заходу та московського царату зі сходу:

Ліворуч шлях чига московською петлею,
 В галерний вічний льох праворуч шлях веде,
 А прямо – підлий пан раба тавро приклеїть,
 А сунешся назад – там попелище жде [6, с. 29].

Незаперечним є факт, що бурхливе зростання формування козацтва відбувалося тоді, коли новостворене Кримське ханство вогнем і мечем нищило міста й села України, а польсько-литовські загарбники послали на нашій землі економічний, національний, релігійний і соціальний гніт. Тобто козацтво – українське національне історичне явище, чинником виникнення якого було народне протистояння загарбникам-колонізаторам [4, с. 5].

Умови, у яких народжується козацтво, у поета асоціюються з образом доріг, кожна з яких веде до знищення і особистісного, і загальнонаціонального існування. Козаччина стала виявом супротиву духу українського народу, що опинився в надскладних історичних умовах поневолення панщиною та постійним зазіханням зовнішніх ворогів. В Україні було лише два шляхи: перший – шлях покори, який неминуче призвів би до зникнення української нації. І жодні перемовини з ворогами не врятують, бо все одно вони “розтягнуть кісточки, як звіку розтягали, / І виклюють зірки, ласкаві й голубі”, де останні асоціюються з облесливими ворожими обіцянками, які так і залишаться недосяжними, як і небесні світила. Це – дорога до повного знищення: «І не лишиться вже, нещасна Україно, / Ні тіні, ні крихот від імені твого» [6, с. 29].

Але існує й інший вибір: “є одна лиш путь до волі золотої, вона – по лезу шаблі проляга” [6, с. 29]. Поет лише бій, битву бачив як єдиний спосіб захистити рідну землю: «О битви коловій! Крутися ураганом, / Але жбурни туди, де вихід креше бій» [6, с. 29]. Автор переходить від історіософських роздумів про долю України до безпосереднього звертання до читача, що нагадують промову козацьких ватажків перед боєм: «Бо дійдеш лиш тоді ти згоди з ворогами, / Коли вони впадуть під змах шабельний твій» [6, с. 30]. Образ каменя-дороговказу, що з’являється на початку й у кінці твору, створює асоціацію облудливості пропонуваного автором шляхів. У фіналі вірша поет зі всією категоричністю, властивою козаку, радить не зважати на жодну оману, адже волю можна здобути лише шляхом боротьби.

Близькою до народних козацьких пісень є поезія “Ой, чи пан, чи пропав...”, у якій ідеться про формування рис характеру козака, про що свого часу писав Д. Яворницький: “У внутрішніх якостях козаків помітна суміш чеснот і вад, завжди, зрештою, властива людям, що вважають війну своїм головним заняттям і головним ремеслом свого життя: жорстокі, дикі, підступні, нещадні щодо своїх ворогів, запорізькі козаки були вірними друзями, вірними товаришами, справжніми братами один одному, надійними соратниками своїх

сусідів” [7, с. 173]. Безкомпромісною козацькою звитягою пройняті вже перші рядки поезії: «Освятися, наша воле, кров'ю побратимів, / щоб сталевим синім свистом день пільму роздимів» [6, с. 34].

У цих рядках антитеза дня і пільми, ночі постає як символ волі та рабства. Хоча вітвар свободи треба окропити “кров'ю побратимів”, вибір – однозначний: “Краще голову згубити, ніж згубить пістолі”. Риторичні запитання з анафорою “Нащо...?” підсилюють градаційну напругу вірша в рядках:

Нащо здалась козакові голова без волі?
 Нащо йому крута шия – щоб ярмо носити?
 Нащо ноги – щоб тягати скованно, кайданно?
 Нащо тіло – щоб клювали канчуки несито?
 Нащо руки – щоб панові золото складали? [6, с. 35].

Найвищою точкою градації постає питання “Нащо життя?”, причому в слово “життя” поет вкладає не стільки фізичний, скільки духовний зміст, водночас розширюючи його контекст до, власне, існування українського народу, яке не можливе без духовного самовияву у мові, пісні:

Нащо життя, коли зжити його не для себе,
 Коли тобі не визріє пісня серед степу,
 Коли мова задихнеться, як жита в безводді –
 Нащо усе козакові, коли він без волі? [6, с. 35].

Як наслідок – “до Бога байдужого знищено пошану”, хоча загальновідомим є той факт, що козаки були глибоко віруючими людьми і на кожній січі будували церкву. У словах “до Бога байдужого” поет увиразнив самоусвідомлення людської волі як головного чинника у виборюванні власної долі, чим власне керувалися козаки, покладаючись на самих себе та на своїх побратимів. Словами “до Бога знищено пошану”, поет апелює до однієї з головних старозаповітних заповідей “Не убий!”, оскільки в цих умовах вона втрачає свою чинність, і в боротьбі народжується новий, не менш гуманний закон морального кодексу козака – “І закон крицевий скуто. ЗГИБНИ БРАТ ЗА БРАТА!” [6, с. 35]. Слово “брат” у контексті поезії має подвійне значення: по-перше, підкреслює загальновідомий побратимський характер козаків, а по-друге, уособлює весь український народ, захисниками якого виступали козаки. Засоби алітерації в поезії підвищують інтонаційну виразність, а повтори звуків “з” та “ш” асоціюються зі дзвоном шабель та шумом вітру в степу під час бою: «І зазивно та завзято заклика звитяга / І зринає відчайдушність ширше та розкішніш, / Бо за волю коли й згинеш – піснею розквітнеш!» [6, с. 36].

У цьому творі М. Чхан щедро використав народні паремії (“краще голову згубити, ніж згубить пістолі” [6, с. 34], “нащо здалась козакові голова без волі” [6, с. 34], “згибни брат за брата” [6, с. 35], “двічі не вмирати” [6, с. 36]), що наближує його з вживанням початкових “ой”, “гей” та народнопісенною ритмомелодикою до фольклорного звучання. Заголовок – “Ой, чи пан, чи пропав...” двічі повторюється у вірші, умовно поділяючи його на дві частини: перша демонструє етап становлення козацької свідомості як опір кріпацькій недолі, коли людина не бачить іншого вибору для себе – або воля, або смерть: “Ой чи пан, чи пропав – двічі не вмирати!” [6, с. 35]; а друга – розгортання козацького духу, заклик до боротьби: «І панів на Україні не лишиться й сліду: // Гей, вставай до наших лав, хто б не був, за брата – // А чи пан чи пропав: ДВІЧІ НЕ ВМИРАТИ» [6, с. 36].

Будучи палким шанувальником козаччини, М. Чхан не міг у своїх творах не звернутися до конкретних історичних постатей. Поет уславлював легендарних козацьких ватажків, героїв народно-визвольної війни, таких, як Мартин Небаба (“Смерть Небаби”), Максим Кривоніс (“Виклик Кривоніса Вишневецькому”), Гнат Голий (“Цю скелину віком не розчавлено”). Образ кожного з них автор вимальовує на автентичній основі,

протиставляючи героям їхніх історичних опонентів: полковник Небаба – Радзивілл, Кривоніс – князь Ярема Вишневецький, Гнат Голий – Сава Чалий. Як і в народній творчості, поет оспівував мужність героїв, їх зневагу до смерті та презирство до зрадників-перевертнів.

Поезію “Виклик Кривоноса Вишневецькому” написано від першої особи – від імені сподвижника Богдана Хмельницького Максима Кривоноса. Як відомо з історії, Кривоніс мав ряд сутичок із військом князя Яреми Вишневецького, унаслідок яких останній мусив відступати аж до Збаража, а по тому й утік до Варшави [8, с. 68]. Саме момент ганебної втечі й зобразив М. Чхан:

Стій, князю!
 Ти ж хвалився, що воїн –
 себе ти словесно возніс!
 Це закликає до бою
 Тебе полковник Кривоніс! [6, с. 42].

Ярема Вишневецький як антигерой поезії є втіленням військової ганьби й зради власного народу, адже, як відомо, князь мав українське коріння (“Ти ж – правнук Байдин!”). Свого часу В. Антонович писав про нього так: “Ярема був небожем Петра Могили, мав також інших родичів, які zostалися православними, але ж вони на нього жодного впливу не мали. Він був чоловік вельми освічений, дуже талановитий і добрий організатор, але разом із тим він виявляв собою яскравий тип сваволі, безмірної жорстокості, панської пихи та погорди до свого рідного” [8, с. 60].

Монологічна форма поезії допомагає авторові передати від імені Кривоноса народну зневагу і до князя-перевертня, і до всіх зрадників, яких, на жаль, немало було в українській історії, тому їх поет порівнював із гаддям (“Хоч подивися, скільки гадин твоєю смертю здиха!” [6, с. 43], “то ж навіть у гадючу нірку тепер тобі не заповзти” [6, с. 43]), які символізують підступність, підлість, непевність природи. Самого ж Ярему М. Чхан порівняв із тхором (“як підлий тхір” [6, с. 42]), псом (“як пес відшмаганий” [6, с. 44]), використовуючи іронічну антитезу:

Ти ж пнувся ревно в полководці,
 Превище всіх, превище гір –
 Чому смертельний жах ув оці,
 Чому чкурнув, як підлий тхір? [6, с. 42];
 Ясновельможний князь Ярема,
 Мов пес відшмаганий, втіка [6, с. 44].

М. Чхан, майстер авторських неологізмів, вживає слово “під’яремно”, яке начебто утворене від слів “під ярмом”, але одразу ж викликає асоціацію з виразом “під Яремою”, тобто “під гнітом Яреми”:

Народ не хоче під’яремно
 Конати, гинути без меж –
 Сьогодні ти ще втік, Яремо,
 Але від долі не втечеш [6, с. 43].

У монолозі автор звертається до князя, увиразнює обвинувачення й негативні риси Вишневецького: “Стій, князю! Ти ж хвалився, що ти воїн – себе ти словесно возніс!” [6, с. 42]; “Ти ж пнувся ревно в полководці превище всіх, превище гір” [6, с. 42]; “Де честь твоя, а хоч пиха?” [6, с. 43]; “Це ти спалив з людьми Махнівку” [6, с. 43]; “Ти жив, щоб хлопа нищить, гнути, щоб воювати з повзунком” [6, с. 44]. Найстрашніший народний вирок Яремі – прокляття, безслав’я у пам’яті народній: “Адже перевертнів, Яремо, народ і мертвих проклина!” [6, с. 44].

У своїх творах М. Чхан також оспівав легендарні водоймища козацької землі – річки Базавлук (“Це той самий грізний Базавлук, яким вертали козаки з походу” [6, с. 57]) та Жовту (що протікають у рідному краї митця) в однойменних поезіях, а також звертався до Чорного моря, яке за давньою традицією називав Босфором, у вірші “Не кигиче мріяння, бо хворе”. Не обходив увагою автор і такі козацькі річки, як Дніпро – “Допивало і Дніпро, й степи” [6, с. 46] (“Не кигиче мріяння, бо хворе”), Інгулець та Саксагань – “На злитті двох річок Інгульця та Саксагані був зимівник кривого запорожця-коваля Рога” [6, с. 52] (в епіграфі до вірша “Розкувались коні”).

У поезії “Річка Жовта” М. Чхан звернувся до річки рідного краю як свідка тих подій, коли українці “Почіпляли на стіни гарячі шаблі”. Непідробною тугою звучать слова: «І лишилися від волі – козачої, гордої, – // Тільки пісня і спомин над річкою Жовтою» [6, с. 47].

Проте козацький дух при цьому не вмирав, а поринав у забуття. Але козацька непокірна кров прокидалася в жилах народу, запалюючи Україну пожежами повстань, які не оминули й пожовтянські землі: “брались хлопці-молодці за коси й кілки”, справляючи криваві бенкети, після яких від панів лише “жовтіли кістки понад річкою Жовтою” [6, с. 48]. Вживаючи широку палітру значень слова “жовтіти”, поет розкриває символіку назви річки: “жовтіли вони за тяжкою роботою”, “жовтіли хрести понад річкою Жовтою”, “жовтіли пани перед хлопською помстою”, “жовтіли кістки понад річкою Жовтою” [6, с. 48]. Хоча давнина припала “жовтим пилом”, який асоціюється з плином часу, “і ніхто, і ніхто достеменно не зна”, чому ця річка має назву Жовта, М. Чхан запропонував свою версію:

А над річкою сонячна тиша гуля,
І зриваються зорі, мов груші з гілля,
Місяць хвилі вночі налива позолотою –
Може, тому й лишилась ця назва за Жовтою? [6, с. 48].

У цих рядках поет конструює в рідному краї точку перетину трьох космічних світил, що демонструє величезну любов автора до своєї землі, яка, хоч і сповнена кривавих сторінок історії, бачилася митцю в золотавому сьайві.

Поезію “Жовтоводський поріг” М. Чхан присвятив героїчній битві під Жовтими Водами, коли козацькі війська під проводом Б. Хмельницького здобули славетну перемогу над військом Речі Посполитої. Поет не згадує самого гетьмана, а прославляє простих лицарів-козаків:

Імена їх лицарські злічи ти,
всенародна неслабнуча пам’яте,
Приречи на довічність безмежну
на вдячні потомні часи! [6, с. 33].

Своєрідно інтерпретував автор легенду про заснування міста Кривий Ріг у поезії “Розкувались коні”, взявши за основу легенду про кривого запорожця-коваля Рога, який своєю чесною працею та щирим серцем залишив по собі добре ім’я:

І тобі, козаче,
Пам’ятник безсмертний:
Не убогий хрестик,
А стоверстне місто,
І не хор тужливий –
Буйні бесемери
Славлять – не втихають –
Ймення променисте [6, с. 54].

У поезії “Воскресіння” поет звернувся до легендарної козачки-авторки пісень Марусі Чурай, з піснями якої козаки йшли у похід, а матері та жінки виглядали їх з походу.

Чураївну митець порівнював із “хоругвою волі” а її пісні називав “гімном української свободи”.

Отже, героїчний образ козацтва, утілений у творах М. Чхана, масштабного, глибоко національного, українського духом і розмахом, у збірці “Легенди про козаків” є путівником історичної пам’яті, національної гідності й гордості, заповітом національної єдності. Творчість М. Чхапна потербує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко В. Бог не під силу хреста не дає: поетичне Придніпров’я: есе / В. Савченко. – Дніпропетровськ: Січ, 1999. – 64 с.
2. Чемерис В. Поет ніколи не стає минулим / Чемерис В. // Чхан М. Зоря в піке: поезії, поеми. – Дніпропетровськ: Січ, 1992. – С. 3–9.
3. Мартинова С. “В нім жила запорозька смілість...” / С. Мартинова // Чхан М. Вибране. – Дніпропетровськ: ВАТ “Дніпрокнига”, 2007. – С. 5–8.
4. Аблицов В. Гетьманат: актуальні роздуми над статтями з новітніх історичних словарей і Малої енциклопедії “Українське козацтво” / В. Аблицов // Голос України. – 2002. – 19 жовтня. – № 193. – С. 5–6.
5. Мартинова С. Михайло Чхан як знакова фігура Придніпров’я: музеєзнавче дослідження / С. Мартинова // Видатні особистості: музейна персоналістика (матеріали обласної музейної конференції до Міжнародного дня музеїв та 75-річчя Дніпропетровської області). – Дніпропетровськ: АРТ ПРЕС, 2008. – Вип. 10. – С. 122–125.
6. Чхан М. Легенди про козаків / Михайло Чхан. – Дніпропетровськ: Собор, 1991. – 64 с.
7. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: у 3 т. – Т. 1. / Д.І. Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – 319 с.
8. Антонович В. Коротка історія козащини / В. Антонович; передм. І. Глизи. – К.: Україна, 2004. – 304 с.

REFERENCES

1. Savchenko, V. (1999), *Boh Ne Pid Sylu Khresta Ne Daie. Poetychne Prydniprovya* [The God Doesn't Give A Cross Beyond One's Power. Poetical Prydniprovya; Essays], Sitch, Dnipropetrovsk, Ukraine.
2. Chemerys, V. (1992), *Poet nikoly ne staie mynulym* [A Poet Never Becomes The Past], M. Chkhan, Zoria v Pike [A Star In The Nosedive], Sitch, Dnipropetrovsk, Ukraine.
3. Martynova, S. (2007), “U Nim Zhyla Zaporizka Smilist...” [“There Was Zaporizhian Courage In Him...”], M. Chkhan, *Wybrane* [Selected Works], VAT “Dniproknyha”, Dnipropetrovsk, Ukraine.
4. Ablitsov, V. (2002), *Hetmanat: Actual Reflections On The Articles From The Latest Historical Dictionaries And The Small Encyclopedia “The Ukrainian Cossacs”*, *Holos Ukrainy*, no. 193, pp. 5–6.
5. Martynova, S. (2008), *Mykhailo Chkhan As The Significant Figure of Prydniprovya, Vydadni Osobystosti: Muzeina Personalistyka* (Materials oblasnoii muzeinoii konferentsii ta 75-richchia Dnipropetrovskoi oblasti) [Outstanding Personalities: Museum Personalistics (Proceedings of Regional Museum Conference To International Museum Day And To 75th Anniversary of Dnepropetrovsk Region)], ART-PRESS, Dnepropetrovsk, vol. 10, pp. 122–125.
6. Chkhan, M. (1991), *Lehendy pro kozakiv* [The Legends About The Cossacks], Sobor, Dnipropetrovsk, Ukraine.
7. Yavornitskyi, D. (1990), *Istoriia zaporizkykh kozakiv* [The History Of Zaporizhian Cossacks], Vol. 1, Svit, Lviv, Ukraine.
8. Antonovych, V. (2004), *Korotka istoriia kozachchyny* [The Short History Of The Cossacks], Ukraine, Kyiv, Ukraine.